

Практичне заняття № 5

ТЕМА. Транскрипція. Склад і складоподіл. Словесний наголос.

1. Підготуватися до співбесіди за такими теоретичними питаннями:

1. Яке місце складу в членуванні мовного потоку?
2. Що таке склад з фізіологічного погляду?
3. Яку будову має склад в українській мові?
4. Які є нескладові голосні звуки в українській мові? Реалізацією яких фонем вони є?
5. Які приголосні та за яких умов можуть виявляти складотворчі властивості?
6. Що таке фонетичний складоподіл? (**Запам'ятайте конкретні правила складоподілу, підготуйтеся до самостійної роботи щодо поділу слів на склади**)
7. Що кладеться в основу поділу складів на відкриті/закриті, прикриті/неприкриті?
8. Чи збігається фонетичний складоподіл із орфографічним? із морфемним членуванням слова?
9. Що таке словесний наголос?
10. Який зв'язок існує між складом і наголосом?
11. Чому слова можуть подвійний словесний наголос?
12. Чому наголос у деяких словах може з часом змінюватися?
13. Які ознаки українського словесного наголосу?
14. Які функції виконує словесний наголос в українській мові?
15. Які ще види наголосу вам відомі?

II. Виконати домашнє завдання:

1. Потренуйтеся виразно читати речення, дотримуйтесь вимовних норм української мови. Запишіть речення двома транскрипціями. Перенесіть запропонований складоподіл у фонетичний запис. З'ясуйте умови виділення фонетичних складів. Наголошування окремих слів перевірте за орфоепічними словниками. Виконайте фонетичний аналіз виділеного слова.

*Те/пер ти знов зве/се/лі/ла; знов **пи/ша/є/шся** в скир/тах та в стіж/ках; знов ха/ти за/кві/тча/лись і по/то/ну/ли в зе/ле/ні, і тіл/ьки де/-не/-де бі/лі/ють по/між гу/сти/ми сад/ка/ми... (М. Кропивницький). А я/ка пи/шно/та, я/ка роз/кіш на по/лях! (І. Нечуй-Левицький).*

2. Поставте наголоси у словах, використовуючи орфоепічні словники. Обґрунтуйте особливості наголошування слів.

Навчання, запитання, визнання, зобов'язання; везти, нести, ношу, несе́мо, була, везла; Су́мицина, Миколаї́вщина, Полта́вщина, Хмельни́ччина, Гали́чина; виня́ток, випадок, ви́робіток, ви́года, ви́ховання; позначка, посмі́шка; руко́пис, живо́пис, листо́пад; голки, качки, ласті́вки, копі́йки; подруга, прияте́ль, прия́знь; швидкий, легкий, тихий, дру́жній; весня́ний, пові́тряний, уві́гнутий, ясний; вмі́ння, вче́ння, буття, спання; висо́ко, глибо́ко, широ́ко; разом, гурто́м; сантиме́тр, кіломе́тр, бароме́тр; одина́дцять, двана́дцять, чотирна́дцять; ві́сімдеся́т, сі́мдеся́т; двана́дцяти, двана́дцятьох; мене, тебе, цього, тому; до того, при цьому, біля мене; аге́нт, агроно́мія, шо́фер, діало́г, дефі́с; тонко́голосий, сі́льськогосподарський, військовозобов'язаний; алфа́віт, байду́же, завжди, гаря́че.

III. Вправи для виконання в аудиторії

1. Укажіть складотворчі звуки у словах.

Верба, Дніпр, магічний, міністр, двір, метр, зупинився, бінокль, жезл, гімн.

2. Запишіть слова фонологічною і фонетичною транскрипціями. Які діакритичні знаки використовуються?

Де-не-де, льон, свято, райдуга, театр, колючий, шкрябається, пів дня, лебідь, хліб і сіль, зорепад, зодчий, на грядці, джерело, афоризм.

3. Запишіть слова двома транскрипціями і вкажіть у них кількість голосних звуків. Чи збігається вона з кількістю фонетичних складів?

Стоп, бувайте, повний, мавпячий, підойма, коштовний, коновка, домівка, грайливий, мандрівка, райдуга, зупинився, майструвати, щедрівка, соловейко, Європа, райський, навипередки, навпіл, йти.

4. Прочитайте речення. Які різновиди наголосів можна продемонструвати на їх прикладі?

- 1) Ти краще вивчи.
- 2) Батьків приклад у родині має особливе завдання, адже діти, зосібна хлопці, намагаються його наслідувати (В. Скуратівський).
- 3) Він холодними вже вустами промовив: «Будуть га-а-арні дні, дні ві...від...відродження народного. Прийде пора-а-а. Про...щай...те!» (І. Франко).
- 4) Людина вища за тварину здатністю до мови, але нижча за неї, коли негідно поводить з мовою (Сааді).
- 7) А коли із степу синя ніч умочила руки смаглії в золоті моря далекії ... Вершник линув конем кованим (Т. Осьмачка).

5. Запишіть кожне речення двома транскрипціями. Зверніть увагу на позиційні та комбінаторні зміни звуків у мовному потоці. Виконайте частковий фонетичний аналіз виділених слів.

- 1) *Поезія – це діло совісне, не грайся нею безпричинно.* (А. Малишко).
- 2) *За всі часи міняються лише зброя, одяг, харчі й людські нерви, а душа, пристрасті, віра й любов залишаються незмінними* (М. Вінграновський).
- 3) *Жайворонок в небі в'ється, ясне сонечко сміється, і легка, немов пір'їнка, десь розтанула хмаринка* (В. Мордань).
- 4) *... марили айстри в розкішнім півсні про трави шовкові, про сонячні дні, і в мріях ввижалась їм казка ясна, де квіти не в'януть, де вічна весна...* (О. Олесь).
- 5) *Хай священний вогонь материнської любові запалить серця всіх людей на боротьбу за мир і дружбу, за світле майбутнє і щастя наших дітей, за торжество розуму і справедливості* (М. Стельмах).
- 6) *Місяць уже вклався спати, а спокійна земля з хвилюванням прислухалась, як журавлі на своїх крилах несли їй весну і розсівали той срібний перелив, по якому сьогодні ж людськими надіями посіється нове зерно* (М. Стельмах).

Література

1. Лекційний матеріал, основні підручники.
2. Кващук А. Уподібнення і розподібнення приголосних. *Українська мова і література в школі*. 1998. № 9. С. 18-26.
3. Бас-Кононенко О., Скалосуб Л. Склад як найменший сегмент звукової форми мовлення. Мовні і концептуальні картини світу. Вип. 31. 2010. С. 266-269.
4. Іщенко О. Склад і складоподіл в українській мові : фонетичний і фонологічний аспекти. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. 2016. №4. С. 115-132.